Українська мова і література в школах України

Передплатний індекс 68838

№ 4, 2015

Про проведення державної підсумкової атестації учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти у 2014/2015 навчальному році

Рекомендації з найскладніших випадків уживань та проблемного правопису слів

Основні види робіт під час вивчення змісту історичного роману у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай».
Закінчення.
Українська література, 11 клас

Даруємо квіти митцям, які народилися навесні.
Літературне свято

ДЕТАЛЬНІШЕ НА PEDPRESA.UA

видавництво ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА
ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО

Українська мова і література в школах України

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ТА ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ЖУРНАЛ
№ 4 (144) КВІТЕНЬ 2015

Видається з 1999 року. До січня 2012 р. журнал виходив під назвою «Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах». До січня 2014 р. журнал виходив під назвою «Українська мова й література в сучасній школі»

Внесено до Переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора педагогічних наук, затверджено Постановою Президії ВАК України від 22.12.2010 р. № 1 – 05/8

Свідоцтво про державну реєстрацію: серія КВ № 20009 – 9809 Р від 25. 06. 2013 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДІВП ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Головний редактор – Станіслав Караман, доктор педагогічних наук, професор

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Олександр Авраменко, доцент

Зінаїда Бакум, доктор педагогічних наук, професор

Микола Барахтян, кандидат педагогічних наук, доцент

Алла Богуш, академік НАПН України, професор

Олена Бондарева, доктор філологічних наук, професор

Анатолій Висоцький, доктор філологічних наук, професор

Валентина Векшина, учитель-методист

Ніна Голуб, доктор педагогічних наук, професор

Катерина Городенська, доктор філологічних наук, професор

Олена Горошкіна, доктор педагогічних наук, професор

Марія Греб, кандидат філологічних наук, доцент

Анатолій Гуляк, доктор філологічних наук, професор

Наталія Дика, кандидат педагогічних наук, доцент

Тамара Донченко, доктор педагогічних наук, професор

Лідія Кавун, доктор філологічних наук, професор

Ольга Копусь, доктор педагогічних наук, доцент

Галина Корицька, кандидат філологічних наук, доцент

Лідія Корякіна, учитель-методист

Олена Котусенко, головний спеціаліст МОН України з питань викладання української мови та літератури і світової літератури

Олена Кулик, кандидат педагогічних наук, доцент

Галина Мазоха, доктор філологічних наук, професор

Любов Мацько, академік НАПН України, професор

Лідія Мамчур, доктор педагогічних наук, доцент

Людмила Овсієнко, кандидат педагогічних наук, доцент

Віктор Огнев'юк, академік НАПН України, професор

Сергій Омельчук, доктор педагогічних наук, доцент

Марія Пентилюк, доктор педагогічних наук, професор

Ірина Приліпко, кандидат філологічних наук, доцент

Володимир Різун, доктор філологічних наук, професор

Олександра Савченко, академік НАПН України, професор

Василь Нудний, методист

Григорій Семенюк, доктор філологічних наук, професор

Тетяна Симоненко, доктор педагогічних наук, професор

Ольга Слоньовська, кандидат педагогічних наук, професор

Лариса Соловець, кандидат педагогічних наук, доцент

Микола Степаненко, доктор філологічних наук, професор

Олександр Стишов, доктор філологічних наук, професор

Зоя Шевченко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Галина Шелехова, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Неоніла Шинкарук, заслужений працівник освіти України

Українська мова і література в школах України

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ТА ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ЖУРНАЛ
№ 4 (144) КВІТЕНЬ 2015

Видається з 1999 року. До січня 2012 р. журнал виходив під назвою «Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах». До січня 2014 р. журнал виходив під назвою «Українська мова й література в сучасній школі»

Внесено до Переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора педагогічних наук, затверджено Постановою Президії ВАК України від 22.12.2010 р. № 1 – 05/8

Свідоцтво про державну реєстрацію: серія КВ № 20009 – 9809 Р від 25. 06. 2013 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДІВП ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Головний редактор – Станіслав Караман, доктор педагогічних наук, професор

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Олександр Авраменко, доцент

Зінаїда Бакум, доктор педагогічних наук, професор

Микола Барахтян, кандидат педагогічних наук, доцент

Алла Богуш, академік НАПН України, професор

Олена Бондарева, доктор філологічних наук, професор

Анатолій Висоцький, доктор філологічних наук, професор

Валентина Векшина, учитель-методист

Ніна Голуб, доктор педагогічних наук, професор

Катерина Городенська, доктор філологічних наук, професор

Олена Горошкіна, доктор педагогічних наук, професор

Марія Греб, кандидат філологічних наук, доцент

Анатолій Гуляк, доктор філологічних наук, професор

Наталія Дика, кандидат педагогічних наук, доцент

Тамара Донченко, доктор педагогічних наук, професор

Лідія Кавун, доктор філологічних наук, професор

Ольга Копусь, доктор педагогічних наук, доцент

Галина Корицька, кандидат філологічних наук, доцент

Лідія Корякіна, учитель-методист

Олена Котусенко, головний спеціаліст МОН України з питань викладання української мови та літератури і світової літератури

Олена Кулик, кандидат педагогічних наук, доцент

Галина Мазоха, доктор філологічних наук, професор

Любов Мацько, академік НАПН України, професор

Лідія Мамчур, доктор педагогічних наук, доцент

Людмила Овсієнко, кандидат педагогічних наук, доцент

Віктор Огнев'юк, академік НАПН України, професор

Сергій Омельчук, доктор педагогічних наук, доцент

Марія Пентилюк, доктор педагогічних наук, професор

Ірина Приліпко, кандидат філологічних наук, доцент

Володимир Різун, доктор філологічних наук, професор

Олександра Савченко, академік НАПН України, професор

Василь Нудний, методист

Григорій Семенюк, доктор філологічних наук, професор

Тетяна Симоненко, доктор педагогічних наук, професор

Ольга Слоньовська, кандидат педагогічних наук, професор

Лариса Соловець, кандидат педагогічних наук, доцент

Микола Степаненко, доктор філологічних наук, професор

Олександр Стишов, доктор філологічних наук, професор

Зоя Шевченко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Галина Шелехова, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Неоніла Шинкарук, заслужений працівник освіти України

© «Українська мова і література в школах України», 2015
© Видавництво «Педагогічна преса», 2015

З ОФІЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

Про проведення державної підсумкової атестації учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти у 2014/2015 навчальному році — 3

НАУКА – ШКОЛІ: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ РОЗВІДКИ

Руслана МАРТИЧ
Філософсько-релігійна концепція живого в системі поглядів Григорія Сковороди — 7

Антоніна МОВЧУН
Коли хоронили Бориса Грінченка — 11

НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЕВІ-СЛОВЕСНИКУ

Василь ЗАДОРОЖНІЙ
Мова навмання — 18

КОНСУЛЬТУЄ МОВОЗНАВЕЦЬ

Катерина ГОРОДЕНСЬКА
Рекомендації з найскладніших уживань та проблемного правопису слів — 23

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ПОШУКИ

Марія СИНЯЧЕНКО
Повернення до національних первнів
З досвіду роботи пошуку концептуальних ресурсів архетипно-родоцентричної навчально-виховної системи на етапі переходу вітчизняної школи від пострадянських до національних підстав — 26

Наталія ГОЛОВАНЬ, Людмила ЖУРАВЕЛЬ
Основні види робіт під час вивчення змісту історичного роману у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай».
Закінчення. Українська література, 11 клас — 32

МЕТОДИЧНА МАЙСТЕРНЯ СЛОВЕСНИКА

Валентина ВЕКШИНА
Словосполучення. Відмінність словосполучення від слова, його форми і речення. Головне та залежне слово у словосполученні
Українська мова, 5 клас — 37

Людмила БОЙКО
Походження слів: власне українські та запозичені слова
Українська мова, 6 клас — 40

ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ

Ольга НОВІЦЬКА
Наша дума, наша пісня не загине у віках
Українська література, 8 клас — 42

Валентина БОРИСЕНКО, Катерина СОВА
Олександр Довженко. Життя таке коротке. Поспішайте творити добро!
Діалогові форми навчання як засіб реалізації комунікативної взаємодії
Українська література, 8 клас — 47

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

Тамара ЯКОВЕНКО
Уподібнення та спрощення приголосних звуків.
Українська мова для студентів 1 курсу спеціальності «Початкова освіта». Початок

51

ПОЕТИЧНА МОЗАЇКА

Марія СТРЕНАДКО
Життєпис Лесі Українки — 54

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА

Олена ПЕЛЕНКА
Даруємо квіти митцям, які народилися навесні. *Літературне свято* — 55

РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ

Олена ЛОГВИНЕНКО
Хронотоп та образний світ авторської казки в українській літературі епохи постмодернізму — 63

УДК 101:2(477)

ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНА КОНЦЕПЦІЯ ЖИВОГО В СИСТЕМІ ПОГЛЯДІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Руслана МАРТИЧ, доцент кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філософських наук

У статті здійснюється дослідження праць Г. Сковороди для реконструкції уявлення філософа про живе та його організацію, що виявляється переважно в розробленій Г. Сковородою філософській концепції людини та вченні про світ.
Ключові слова: людина, світ, природа, натура, життя.

Руслана МАРТИЧ. ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНАЯ КОНЦЕПЦИЯ ЖИВОГО В СИСТЕМЕ ВЗГЛЯДОВ ГРИГОРИЯ СКОВОРОДЫ
В статье осуществляется исследование трудов Г. Сковороды для реконструкции представления философа о живом, его организации, которое выражается преимущественно в разработанной Г. Сковородой философской концепции человека и учении о мире.
Ключевые слова: человек, мир, природа, натура, жизнь.

Ruslana MARTYCH. PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS CONCEPT OF LIVING IN THE VIEWS OF GRYGORIY SKOVORODA
In the article there is the research of G. Scovoroda's labour is carried out for the reconstruction of philosopher view about living and his organization which mainly appears mainly in the philosophical conception of man and doctrine about the world developed by G. Scovoroda.
Keywords: man, world, nature, nature, life.

Для здійснення філософсько-релігієзнавчого дослідження концепту живого, його організації у православ'ї необхідно здійснювати теоретичне осмислення праць філософів і богословів на переломних етапах розвитку суспільства, одним із них є Г. Сковорода. Осмислення ідей живого у працях філософа є однією з ланок, що формують концепт живого. Дослідження праць представників середньовіччя, доби Відродження, Нового часу дасть змогу встановити внутрішню логіку та закономірності розвитку концепту живого, його зв'язок з релігійно-філософським осмисленням світу.

Значне місце в розкритті філософської концепції людини і світу Г. Сковороди належить Л. Мозговому, В. Нападовському, В. Нічику, А. Романцю, Л. Семенко, В. Трофим'юк.

Зокрема, В. Нічик та А. Романець у праці «Вчення про самопізнання людини та переображення її серця», розглядаючи вчення про самопізнання людини, здійснюється реконструкція філософських концепцій взаємозв'язку самопізнання і сенсу життя людини, акцентуючи увагу на духовних ідеях українського філософа. Л. Мозговий та Т. Лисоколенко в праці «Філософія Григорія Сковороди в контексті української містичної традиції» розкривають релігійно-містичну концепцію людини в творчій спадщині філософа.

Водночас у цих та інших публікаціях не повною мірою висвітлено концепт живого.

Дослідження концепту живого у філософській спадщині Г. Сковороди відображає загальні тенденції світогляду православних діячів XVIII ст., дає можливість виявити особливості й уявлення про живе і його бачення у православ'ї XVIII ст.

Григорій Сковорода, безсумнівно, є одним з найвидатніших представників історії української філософії. На формування його філософських поглядів вплинули соціально-економічні чинники, а також ідейно-теоретичні джерела античності, середньовіччя і Відродження, Святе Письмо і національний світогляд. До того ж і філософія античності, і Біблія переосмислюються Сковородою на основі українського національного руху. Добре обізнаний з античною філософією Сковорода говорив про «еллінську» наснаженість своїх християнських уявлень. Герой його найпершого діалогу Наркіс (образ самопізнавання) перетворюється на сонце («джерело усього живого») [5, *120*]. Свою душу Сковорода порівнює з вербою, що виростає з землі, а живиться Богом, «як водою» (пісня третя з «Саду божественних пісень») [5, *34*]. Наркіс найбільше поціновує «джерело водне» та «вогненне джерело». У його творчості образ буття тяжіє до гармонізації двох протилежних начал, до взаємоузгодження найпотаємніших

© Мартич Р., 2015

джерел Космогенези: водно-земного – та вогненно-сонячно-повітряного [5, *123*].

Філософські вчення Сковороди охоплюють наукові знання про природу та середньовічні уявлення про рослинний та тваринний світи, які запозичені зі збірників «Фізіолог» чи «Бестріарій». Такі уявлення пов'язані з фантастичними уявленнями, які витлумачувалися алегорично. У його творчості наукові знання суміжні з ірраціональними міфологічними і фантастичними уявленнями, їх філософ використовує як засіб пізнання людиною внутрішнього світу речей. Необхідно зауважити, що в працях Сковороди простежується зв'язок основних гуманістичних ідей з ідеями його попередників (К. Транкіліон Ставровецький, П. Могила, І. Гізель та ін.). Ідеться про ідею самопізнання, заклик до доброчинності, осуд жадібності і розкішного життя та ін. За традиціями пізньоеліністичної філософії Сковорода розробив принцип алегорично-символічного витлумачення Біблії.

Відповідно до неоплатонівського за своєю сутністю вчення отців східної церкви Сковорода стверджував, що за допомогою долучення до сакрального слова Біблії людина може наблизитися до непізнаваного в своїй сутності Бога. Біблія є одночасно взірцем для формування досконалої людини. Стосовно світу земного Біблія є світом вищим. На думку Сковороди, людина може проникнути в цей вищий світ лише через слово, яке виступає в різних іпостасях: від світського, звичайного, земного – до сакрального, божественного слова-логоса. Саме біблійне слово є «початком і кінцем усіх книг пророчих». Філософ ретельно працює над біблійним словом, аналізуючи його значення, вбачаючи у ньому символічну сутність. Мета кожного символу Біблії, на думку Сковороди, – допомогти розуму людини пізнати начало, невидимість.

У людині головним, на його думку, є емоційно-вольове єство людського духу – «серце» людини, яким вона творить їх, тобто, подібно до філософської думки Київської Русі, де важливе місце в пізнанні посідало серце. У ньому корінилася думка, віра, воля, любов, через яку можна було пізнати Бога і людину, божественне повідомляло не розум, а серце людини. Часто також трапляється в давніх текстах Київської Русі вислів «розум серця». Духовна робота, що полягала в зведенні всіх сил і можливостей в одну точку, вважалася необхідною для пізнання, така точка зосереджена в православній традиції позначалася символом серця. Серце вважалося осередком чуттів і перебувало в наближенні до божественного [1, *51*]. Схожі елементи концепції серця зустрічаються в Г. Сковороди. Так, він стверджував, що серцем людина відчуває, воно є основою тілесного існування, із серця формується думка, «стремління і почування». Також серце у його творах є керівним у моральному становленні людини, на його основі здійснюється самопізнання людини [2, *33*].

Філософська концепція людини, яку розробив Сковорода, наповнена глибоко гуманістичними ідеями рівності всіх людей. Осягнення сутності людини він здійснює через аналіз взаємозв'язку духу і тіла. До того ж аналіз зроблено на основі категорії «часу». Усе матеріальне вимірюється часом і йому належить. Людина являє собою поєднання тіла і духу, вона, на думку Сковороди, поєднує в собі вічне, безсмертне і часове, смертне. Філософ стверджує, що можна існувати в земному житті і водночас не жити, бо існування може означати й смерть, коли людина живе за покликом смертного тіла, а не вічного, безсмертного духу. Він зазначає, що оскільки тілесне, земне життя часове, минуще і через те обтяжене смертністю, то людина, віддавши себе тільки земному, прирікає себе на часовість, отже – на смерть. І лише в сфері духу людина знаходить вічне блаженство. Основним у людському бутті вбачає дух, а не тіло. Тіло є земним, а дух відносить до небесного, ідеального. Земне існування він вважає нікчемним на противагу возвеличеному небесному існуванню.

Живе було пов'язане в творчості Г. Сковороди з «сокровенною красою», що в стародавні часи визначалася словом «dekorum» («dekorum, сієсть, благолепіе, благоприличность, всю тварь и всякое дело осуществляющая, а єдінственно от царствія Божія завісящая») [2, *33*].

Г. Сковорода розробив метод аналізу і пізнання людини та світу. Він близький до діалектичного методу античної філософії. Суть цього методу полягає в розкритті сутності всього існуючого через аналіз взаємопроникнення його протилежностей. Такий взаємоперехід здійснюється на певній спільній основі [2, *33*]. Ще Геракліт зазначав, що при взаємопереходах протилежностей основа залишається незмінною. Наприклад, «Бог є день і сніг, зима і літо, війна і мир, перенасичення і голод» [1, *40*]. Тут, тотожною основою є божественне. Суперечлива природа властива і християнському світогляду, зокрема в тій його формі, що наявна в біблійному тексті, а саме розвинена апостолом Павлом у своїх посланнях. На думку Павла, протилежності в їх взаємоперетвореннях виявляють суть духовного життя людини. Г. Сковорода, опанувавши твори античних мислителів, Святе Письмо, твори християнських мислителів, використовує метод взаємопроникнення протилежностей, через що

намагається осмислити сутність як людини, так і світу.

У своєму вченні про людину Сковорода із декількох філософських ідей звертається до найбільш плідної, символом якої є розвиток всього сущого, розвиток рослин. Рослинне життя є аналогом, символом життя як індивідуального життя людини, так і людства загалом. У новому Завіті апостол Павло одну з найглибших думок християнської віри – шлях до безсмертя іде через смерть, – виразив в образі росту рослин (перше послання ап. Павла до корінян). Зерно усе життя тримає у собі, жолудь містить у самому собі велетенський дуб, проявляючись весною. Смерть і воскресіння з мертвих символізується розвитком зерна, що народжує вмираючи, відбувається процес народження через загибель. Зерно, життя рослин є також у Сковороди і образом етичним, образом душевного відновлення життя людини з глибини єства. На думку мислителя, «жити, значить: родитися, кормитися, рости, а життя є плодоприношення, процес від зерна істини, що панує на серці людському» [5, *251*]. Важливі також для людської особистості мудрість і моральність. Його етика близька до етики античних мудреців (Сократа, Платона, Плотіна) та отців Церкви [2, *40]*.

Філософська концепція природи Сковороди розроблена на основі вчення про людину і світ. Сутність природи він вважає божественною, що «Бог і природа одне і те ж саме» [6, *113*]. Всесвіт розділяє на дві натури: одна – видима, друга – невидима. «Видима натура є природа, а невидима – Бог» [7, *16*].

Онтологічною основою вчення філософа про природу є концепція трьох світів: «Є три світи. Перший всезагальний і світ життєвий, де все народжене проживає. Цей складається з незліченних світів, і є великий світ. Інші два є частковий і малий світи. Перший мікрокосм – людина, що втілює Бога. Другий – символічний, тобто Біблія...» [5, *337*]. Два перші світи складаються з матерії і форми, а третій світ, Біблія – символічний, богообраний світ. Людина, як частина Всесвіту, суперечлива єдність духовного і матеріального, вона має внутрішню і зовнішню природу.

Стрижнева ідея філософського вчення Сковороди про природу – аналіз взаємопереходу протилежностей. У нього буття є єдністю матерії і божественного. Він відкидав теорію креаціонізму, вважаючи, що природа розвивається за своїми законами і не потребує першопричини для свого розвитку [6, *16*].

У концепції українського філософа все суще є складною єдністю трьох світів: макрокосму (Всесвіту), мікрокосму (людини) і світу символів (світу слова Біблії). Кожному із світів притаманні дві натури: зовнішня – матеріальна, внутрішня – духовна. Ці світи у концепції Сковороди представлені як взаємозалежні та ізоморфні за змістом, що містять у собі протиставлення зовнішнього, тлінного і вічного, незнищенного, невидимого. Протиставлення фізичних предметів і метафізичних – головна тема творів українського філософа.

Перший – великий світ, макрокосм, що складається з численних світів, другий світ – невеличкий, мікрокосм, людина. І третій – теж малий світ – світ символів, або Біблія. В останньому зібранні фігури всіх небесних, земних і підземних речей, які ведуть людську думку в поняття «вічної натури». Кожний із цих трьох світів має дві «натури» – матеріальну і духовну, видиму і невидиму. Філософська система Г. Сковороди передбачає можливість пізнання світу й обох «натур» – внутрішньої і зовнішньої [6, *18*].

Світ складається з двох натур – божественої й матеріальної, які не існують окремо одна від одної і створюють цілісну єдність. Основою, на якій тримається природа і все живе, він вважав – божественне. Природа не має ні початку, ні кінця й зображується як круг, коло тощо. Життя у нього символізується кулею, круглими предметами, які виражають найбільш завершену форму. А коло, яке в кінці до самого себе повертається – також символ життя, життя дійсного, що в протилежність до усього емпіричного і конкретного само в собі живе, не потребує для себе чогось іншого, будучи само для себе основою і єдиноможливою метою своїх устремлінь [2, *48*]. Висхідним пунктом його філософської системи є визначення єдиниго вічного матеріального начала – вічної матерії. У трактаті «Потоп Зміїний» підкреслено: «Давно вже освічені сказали цю річ: матерія вічна – «речовина вічна», тобто всі місця і часи «наповнила». Вічна матерія ні початку, ні кінця не має, вона завжди вічно існувала: «не можна про неї запитати, коли вона почалась – вона завжди була – або поки вона буде – вона завжди буде – або до якого місця простягається – вона завжди скрізь є». Така думка свідчить про те, що філософ не визнавав божественне сотворіння світу, вважав, що Всесвіт складається з безлічі світів, взаємопов'язаних між собою, бо «завжди все йде в безконечність» [5, *340*]. Природа, підкреслював він, розвивається за своїми законами і не потребує ніяких першопричин для свого розвитку.

Для характеристики світу або життя Г. Сковорода застосовує релігійні формули, де в центрі знаходяться релігійні і моральні проблеми. Людина в його вченні має «пізнавчі» здібності, пізнавання. У першому філософському творі «Вступні двері до християнської добронравственності» Г. Сковорода вчив, що людина за природою своєю подвійна як і весь світ. Він відрізняє в людині дві істоти – «дійсну», «правдиву» людину та «тілесну», плотську» людину [5, *116*]. «Дійсна людина сама божественна, джерело, сонце. Сковорода бачить призначення людини в її обожненні, уподобленні Богу. Обожнення можливе тому, що Людина є тотожна за своєю істотою Богу, за своїм «серцем» [5, *118*].

Світ у Сковороди перебуває у постійному русі, це своєрідний рух між протилежностями. Цей своєрідний рух символізується життям рослин. Життя Всесвіту – це процес, у якому єдність розпадається на множинність, збираючи себе знову в одному пункті, і з якого потім розкривається нове життя.

Вічна і безсмертна, нестворена природа, що живе за своїми власними незмінними законами. Людина – мікрокосм, у ній, як у краплі води, відображення і вираження природи.

Третім світом у Сковороди виступає людина. Вона може бути храмом Святого Духа чи вмістилищем гріха. У будові «небо – людина – земля» людина займає проміжне місце, бо здатна прилучитися до кожного з більших світів. Засобом єднання з «горним» чи «нижнім» світом є душа. Отже, тут виразно проглядається вчення про дві натури [4, *61*, *71*]. Людина є проміжною ланкою, адже вона постійно прагне досконалості, повернення туди, звідки прийшла. Оскільки, «тіло духовне» – справжня людина, людина, наділена нетлінною Божою природою, не може вдовольнитися земним, відкидаючи небесне [3, *31*]. У зв'язку з цим у проблемі самопізнання, за Сковородою, передбачається необхідність «зрозуміти і побачити свою суть, а значить божественне» [3, *32*].

Розуміння світу як тричленної структури залишається, та елементи дещо змінюються. Тепер світи одержують інші назви: макрокосм, або Всесвіт, світ символів (Біблія) та мікрокосм або людина.

Сутність концепції Сковороди полягає в тому, що, розглядаючи людину як «мікрокосм», він поділяє її на «внутрішню» та «зовнішню», ставлячи при цьому «чисте серце» в центр цієї «істинної», «внутрішньої» людини і навіть ототожнюючи з ним. Проблема серця в його працях нероздільно пов'язана з проблемою Богопізнання. Тому шлях пізнання свого серця – це шлях до осягнення трансцендентного. Серце у Сковороди – це стрижень людської душі, яка не існує ніде в світі, але водночас воно є усюди, в усій людській істоті.

Отже, світогляд Г. Сковороди наповнений філософською традицією, що домінувала в період XVII – XVIII ст., а саме – уявленням про два світи (видимий і невидимий, або земний і небесний) та важливістю мудрості і розуму. Концепт живого розкривається у філософії природи Г. Сковороди, розробленій на основі філософської концепції людини та вчення про світ.

Розвиваючись і звертаючись до надбань попередньої доби, мислитель впроваджував у свої праці антропоцентризм, як результат гуманістичного спрямування розпочатого в XIII – XVI ст. Тому поєднання мудрості й розуму є необхідною тенденцією для людини нової епохи, особистості, що значно відрізняється від людини середньовічної, пізнання якої обмежується пошуком шляху до богопізнання. Продовженням цієї розвідки може бути дослідження трансформаційних тенденцій антропогенезу у працях Сковороди, як результат впливу західної філософії та соціально-економічних чинників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія філософії України / [М. Ф. Тарасенко, М. Ю. Русин та ін.]. – К. : Либідь, 1994. – 411 с.
2. Кубаєвський М. Філософські роздуми Г. С. Сковороди про Бога, Людину і світ / Микола Кубаєвський – Тернопіль : Видання Інституту національного відродження України при Тернопільській Крайовій Раді НРУ, 1992. – 54 с. – (Серія філософська. Наукове видання: випуск V).
3. Порядок як основа світобудови у вченні Г. С. Сковороди : наукові матеріали XIII Сковородинівських читань [«Григорій Сковорода – духовний орієнтир для сучасності»] / відп. ред. М. П. Корпанюк. – К. : Пальміра, 2007. – С. 28 – 36.
4. Сковорода Григорій. Повне зібрання творів: у 2 т. / Г. Сковорода.– К. : Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 1973. – 531 с.
5. Сковорода Г. Стихотворения. Песни. Басни. Диалоги. Трактаты. Притчи. Прозаические переводы. Письма. / Сковорода Григорій; [сост., авт. вступ ст. и примеч. И. Иваньо]. – К. : Наукова думка, 1983. – 541 с. – (Библиотека украинской литературы).
6. Сковорода Г. Твори : у 2 т. / Григорій Сковорода. – К. : Обереги, 1994. – Т. 1. – 528 с.
7. Сковорода Г. Твори : у 2 т. / Григорій Сковорода. – К. : Обереги, 1994. – Т. 2 : Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи. – 1994. – 480 с.

ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Директор
Олексій ОСЬКІН

Головний редактор редакції журналів
Ніна БЕРІЗКО

Над номером працювали:
Леся Яворська
Ольга Караман
Олександр Христенко

На с. 1 обкладинки: портрет Миколи Зерова на тлі картини Сергія Шишка «Київські мости», 1965 р.; холст на картоні, масло.

За вірогідність фактів, дат, назв тощо відповідають автори. Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення прийнятих до друку матеріалів. Рукописи не повертаються. У разі використання матеріалів посилання на журнал є обов'язковим.
Листи й матеріали для публікації можна надсилати електронною поштою:
e-mail: 2345255@ukr.net *з поміткою «Українська мова і література в школах України».*

© Усі права захищено. Жодні частина, елемент, ідея, композиційний підхід цього видання не можуть бути скопійованими чи відтвореними в будь-якій формі і ніякими засобами – ні електронними, ні фотомеханічними, у тому числі й ксерокопіюванням, записом або комп'ютерним архівуванням, без письмового дозволу видавця.

Підписано до друку 30.03.2015
Формат 60 х 84 1/8.
Папір офсетний. Друк офсет.
Умов. друк. арк. 8,37. Обл.-вид. арк. 9,6.
Наклад 812. Зам. №102–03–15.
Пре-прес та друк ТОВ «Фірма "Антологія"».
м. Київ, вул. Маршала Гречка, 13

Адреса редакції журналу, видавництва:

03680, м. Київ, вул. Олександра Довженка, 3
Тел.: (044) 456-37-32
E-mail: 2345255@ukr.net
Рекламний відділ: тел. (044) 456-37-02
E-mail: pedpressa@ukr.net

Увага!
Шановні читачі!
Із 2014 року наш журнал виходить під назвою «Українська мова і література в школах України»

Передплатний індекс змінився – *68838*.

Не забудьте передплатити часопис «Українська мова і література в школах України» на II півріччя 2015 р.
У «Каталозі видань України» 2015 р. відомості про наш журнал розміщено на с. 183

Державний комітет зв'язку та інформації України ф.СП-1

ПВ	місце	літер.

ДОСТАВНА КАРТКА – ДОРУЧЕННЯ

На ~~газету~~ журнал | 68838

«Українська мова і література в школах України»
найменування видання

Вартість 30,85 грн на 1 міс.	передплата		кількість комплектів	1
	переадресування			

на 2015 рік за місяцями

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

поштовий індекс _____

код вулиці

буд.	корп.	кв.

місто _____
село _____
область _____
район _____
вулиця _____

_____
прізвище, ініціали